

Asia: VN/21297/2023

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä koskien pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia (1. vaihe)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö

Lausunto, 15.1.2026, SY/3284/2025

Lausuntopyyntö VN/21297/2023

Syyttäjälaitos pitää käytännön lainsoveltajan työtä helpottavana mietinnön ehdotusta muuttaa pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia siten, että siitä ilmenevät suoraan vangitsemisen edellytykset viittaussäännöksen sijaan. Henkilön vapautta rajoittavan toimivallan edellytysten tulee ilmetä laista. Sääntelyn tulee olla siinä määrin täsmällistä, että sillä annetaan riittävä ennustettavuus viranomastoimista suoraan laintasolla eikä sen tule perustua yksin pakkokeinolaissa säädettyihin yleisiin periaatteisiin (PeVL 15/1996 vp, s. 2). Ehdotetun uudistuksen myötä pakkokeinolaki vastaa paremmin näihin vaatimuksiin.

Erityisen kannatettavaa on, että pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi uudella 4 kohdassa mainittavalla vangitsemisperusteella. Uudeksi erityiseksi edellytykseksi todennäköisten syiden ollessa käsillä katsottaisiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännössään hyväksymä epäily yleisen järjestyksen vaarantumisesta (disturbance to public order caused by an offence). On tarkoituksenmukaista, että EIT:n ratkaisukäytäntöön perustuva erityinen edellytys ilmenee suoraan laista.

Ehdotuksen mukaan 4 kohdan erityinen edellytys koskisi rikoksia, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Perustellusti voinee kuitenkin pohtia sitä, onko kyseisen

perusteen korkeampi rangaistusvaatimus ristiriidassa suojattavien oikeushyvien kanssa. Esimerkiksi karttamisvaara soveltuu erityiseksi edellytykseksi vangitsemiselle rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tällöin tarkoituksena on turvata oikeusprosessin sujuva toteutuminen, kun taas 4 kohta suojaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta, eli yksinkertaistaen myös ihmishenkiä.

Muihin erityisiin edellytyksiin nähden ehdotettu 4 kohdan käänteinen muotoilu ”on syytä epäillä, että vangitsematta jättäminen vaarantaisi yleistä järjestystä ja turvallisuutta” saattaa aiheuttaa käytännön lainsoveltamisessa epäyhtenäisyyttä ja toisaalta vaikuttaa siihen, että edellytys täyttyy vain harvoissa ja kaikkein vakavimmissa tapauksissa. Erityisen ongelmalliseksi voi osoittautua esimerkiksi rikoksesta epäiltyyn liittyvien tekijöiden osoittaminen. Mietinnössä mainitaan esimerkkeinä käyttäytyminen, rikosta edeltänyt ja sitä seurannut mielentila sekä erityinen epävakaus ja impulsiivisuus. Oikeuskäytännön varaan jää, millaista näyttöä näistä vaaditaan ja saadaanko tällainen näyttö kerättyä lyhyessä vangitsemiseen liittyvässä määräajassa. Riittääkö esimerkiksi asianomistajan kertoma vai tuleeko seikat osoittaa lääketieteellisellä selvityksellä? Joka tapauksessa näiden seikkojen selvittäminen on huomioitava työllistävinä ja mahdollisesti koulutusta vaativina asioina. Lisäksi oikeuskäytännön kehitystä tulisi tältä osin erityisesti seurata ja selvittää. Ehdotuksen uuden 11 luvun 1 §:n 4 kohdan myötä tuomioistuimilta voi odottaa myös perusteellisempaa intressipunnintaa vangitsemisasioiden osalta.

Mietinnössä on hyvin tuotu esiin käytännön lainsoveltajaa helpottavalla tavalla etenkin karttamisvaaran arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja (s. 140–141). Karttamisvaarasta ja jatkamisvaarasta tulisikin konkreettiseksi selvitykseksi esittää ja hyväksyä jo tapahtuneet karttamistapaukset ja käyttää niitä arvioinnissa ennakkotapausten luonteisesti. Esimerkiksi kun rikoksentekijä on osa huumausainerikoksia tekevää verkostoa, on jo notorisena seikkana pidettävä hänen pakenemismahdollisuuttaan ja -alttiuttaan ulkomaille. Toisaalta esimerkiksi lapseen kohdistuvissa, useampia rikoksia käsittävissä rikosepäilyissä tai toistuvan lähisuhdeväkivallan tapauksissa, on näiden tekojen jatkamisvaara tutkimusnäytönkin perusteella ilmeinen, koska kyseessä ovat rikoksentekijään liittyvät ominaisuudet, jotka eivät yleensä muutu ilman, että rikoksentekijä saa ja vastaanottaa esimerkiksi terapiaa.

Vangitsemisen erityisiä edellytyksiä selkeyttävä ehdotus on tarpeen myös rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden vuoksi. Järjestelmään kuuluu osana hyväksyä se, että vangitseminen voi lähtökohtaisesti myöhemmin osoittautua perusteettomaksi, mutta toisaalta myös vangitsematta jättäminen tai vangitun vapauttaminen voi osoittautua virheelliseksi ratkaisuksi. Näin voi yksinkertaistaen sanoa tapahtuneen lähisuhdeväkivallan pitkäaikaisen uhrin jouduttua lopulta henkirikoksen uhriksi asiassa, jota koskee apulaisoikeuskanslerin päätös 6.3.2025 OKV/1905/10/2022.

Yleinen oikeustaju ei ole vailla merkitystä oikeuskäytännössäkään, sillä asiassa J.M. v. Tanska annetussa ratkaisussa EIT hyväksyi vapauden menetyksen perusteeksi kansallisen tuomioistuimen arvioinnin siitä, että vakavan seksuaali- ja henkirikoksen tunnustaneen rikoksesta epäillyn

vangitsematta jättäminen katsottiin loukkaavan yleistä oikeustajua. Asiassa vangitsemispäätöstä perusteltiin syytteiden vakavuuden ohella yleisön reaktiolla.

Syyttäjälaitos pitää kannatettavina ehdotuksessa esitettyjä uudistuksia koskien salaisia pakkokeinoja. Ehdotetut uudistukset ovat paitsi rikoksen selvittämiseksi käyttökelpoisia, hyödyllisiä ja tarpeellisia, mutta niitä voidaan pitää myös perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla välttämättöminä, koska nykyisin rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman näiden pakkokeinojen käyttämistä (PeVL 32/2013 vp, s. 4). Rikollisuuden muututtua kansainväliseksi, järjestäytyneeksi sekä enenevässä määrin tietoverkkoavusteiseksi tai tietoverkoissa tapahtuvaksi ovat takavarikointi ja etsinnät ennalta ilmoitettuina liian hitaita ja mahdollistavat todisteiden hävittämisen. Rikoksentekijöiden välinen viestintä käydään reaaliaikaisesti hyvin suojatuissa sovelluksissa, joten televalvonta ja -kuuntelu ovat riittämättömiä rikosten selvittämiskeinona tai todisteiden hankinnassa.

Salaiselle etsinnälle voidaan arvioida olevan tarvetta monessa lapseen kohdistuneessa epäilyssä seksuaalirikoksessa, joka ei ole esimerkiksi asuntokuuntelun perusterikos. Usein epäillyn laitteilla tai hänen käyttämissään pilvipalveluissa on epäillyn ja lapsen välistä kommunikaatiota tai epäillyn, lapsen tai molempien kuvaamaa ja lähettämää videomateriaalia, joka on keskeistä näyttöä rikosasiassa. Pilvipalvelun olemassaolo selviää poliisille usein vasta etsintöjen myötä. Tietoteknisiltä laitteilta löytyvä näyttö voi olla ainoa saatavilla oleva todistusaineisto, jos lapsi ei uskalla tai halua kertoa tapahtuneesta, mikä ei ole harvinaista lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.

Koivisto Ari-Pekka
Syyttäjälaitos

Savurinne Heidi
Syyttäjälaitos - VKST